

Τον αναγνωρίζω... ;

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

Αρρώστια από αρρώστια διαφέρει. Το Αλτσχάιμερ πάντως, από το οποίο πάσχουν δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο, είναι ίσως εκείνη που διαφέρει περισσότερο από όλες τις άλλες. Η φοβερή αυτή αρρώστια συντρίβει προοδευτικά

ό,τι ανθρώπινο μέσα στον άνθρωπο. Ο άρρωστος παύει σιγά σιγά να θυμάται, να σκέφτεται, να αισθάνεται, να ταυτίζεται και να αναγνωρίζει, να επιθυμεί και να βούλεται, μιλάει συγκεχυμένα, τραυλίζει. Παγωμένο πρόσωπο, βλέμμα που δεν κοιτάζει, μηχανικά επαναλαμβανόμενες κινήσεις δίχως νόημα. Το Αλτσχάιμερ καταστρέφει αλλά δεν σκοτώνει. Ο θάνατος μπορεί να αργήσει και θα έρθει πάντα από άλλη αιτία. Ο άνθρωπος δεν είναι αυτός που ήταν πριν αρρωστήσει, αλλοιώνεται, γίνεται παθολογικά άλλος, αδειάζει από τον ίδιο του τον εαυτό, ερημώνεται. Ενα ακατοίκητο σώμα. Στο Αλτσχάιμερ ο άνθρωπος είναι σωματικά παρών, μα απουσιάζει, απουσιάζει από τον εαυτό του, απουσιάζει από τους άλλους. Η νόσος είναι οδυνηρή για τον πάσχοντα στην αρχή της εκδήλωσής της, όταν δεν έχει ακόμη συντρίψει την αυτοσυνειδησία του, όσο όμως τον διαβρώνει και τον καθιστά ανίκανο για οποιαδήποτε σχέση, γίνεται οδυνηρότερη για τους δικούς του. Το ερώτημα που θέτουν όλοι στους συγγενείς του άρρωστου είναι: «σας αναγνωρίζει;». Το ίδιο ερώτημα θέτουν εναγωνίως και εκείνοι στον εαυτό τους, είτε φροντίζουν τον άρρωστο στο σπίτι είτε έχουν αναγκαστεί να τον πάνε σε κάποιο ίδρυμα. Ο Γάλλος φιλόσοφος Μισέλ Μαλέρμπ (Michel Malherbe), στο βιβλίο του «Αλτσχάιμερ. Η ζωή, ο θάνατος, η αναγνώριση» («Alzheimer. La vie, la mort, la reconnaissance», Vrin, 2015), αντιστρέφει ευθύς εξ αρχής το ερώτημα. Το βιβλίο είναι γραμμένο σε είδος μεικτό αλλά νόμιμο: φιλοσοφικό δοκίμιο και προσωπική μαρτυρία. Εναλλάσσονται σε αυτό σελίδες αυστηρά φιλοσοφικές, με σελίδες όπου ο συγγραφέας καταγράφει τις καθημερινές σχεδόν επισκέψεις του στο ίδρυμα στο οποίο ζει πια η γυναίκα του, η Αννι, που έχει χτυπηθεί από την αρρώστια. Οι επισκέψεις αυτές μπορεί να πιάνουν λιγότερες σελίδες στο βιβλίο, αποτελούν όμως την πηγή του φιλοσοφικού στοχασμού. Το ερώτημα λοιπόν για τον Μαλέρμπ δεν είναι αν τον αναγνωρίζει η Αννι, αλλά αν αυτός την αναγνωρίζει, αν αυτός αναγνωρίζει στο ζωντανό πλάσμα που επισκέπτεται τη γυναίκα του, τη γυναίκα που αγάπησε. Για τον Μαλέρμπ πάντως, η αναγνώριση, η οποία είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από την ταύτιση, δεν είναι ηθική έννοια, αλλά οντολογική, και όλο το βιβλίο του προσπαθεί να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα: «πώς αναγνωρίζουμε ένα ανθρώπινο ον;». Η νόσος του Αλτσχάιμερ θέτει λοιπόν με ακραία ένταση το ζήτημα της ταυτότητας. Τι είναι αυτό που συνιστά την ταυτότητα του ανθρώπινου προσώπου; Τι ορίζει την ανθρωπινότητα του ανθρώπου και τον καθιστά αναγνωρίσιμο ως άνθρωπο και ως συγκεκριμένο ανθρώπινο πρόσωπο; Ο Μαλέρμπ μιλάει για το Αλτσχάιμερ χωρίς να εξωραίζει τα πράγματα, κοιτάει κατάματα τη φθορά και την ακατάβλητη δύναμη του θανάτου. Είναι λοιπόν δυνατή η αναγνώριση, όπως την εννοεί ο συγγραφέας, του ανθρώπου που πάσχει από Αλτσχάιμερ; Πώς να αναγνωρίσεις σε εκείνη με το απλανές βλέμμα, που μασάει με σοβαρότητα μια τρίχα από τα μαλλιά της, τη γυναίκα σου; Πώς να αναγνωρίσεις σε έναν άνθρωπο μια ταυτότητα, όταν δεν μπορεί ο ίδιος να την αναγνωρίσει στον εαυτό του, όταν ο ίδιος δεν ξέρει ποιος είναι; Πώς να αναγνωρίσεις τη γυναίκα σου, όταν εκείνη δεν σε αναγνωρίζει; Ο Μαλέρμπ θα δώσει μια εύθραυστη

απάντηση στο αγωνιώδες ερώτημά του: ο λόγος που αναγνωρίζω σε αυτήν που έχω απέναντί μου τη γυναίκα μου βρίσκεται τελικά στην αγάπη που της έχω, αγάπη στην οποία θέλω να μείνω πιστός. Αναγνωρίζω σημαίνει αποδίδω την ανθρωπινότητα που αφαιρεί η αρρώστια. Είναι μια πράξη αγάπης και δικαιοσύνης ενάντια στην αδικία της αρρώστιας. Αναγνωρίζω σημαίνει ακόμη συμπορεύομαι. Η ανθρωπιά είναι η τέχνη να συμπορεύεσαι.

Η απάντηση πάντως του Μαλέρμπ μας αφήνει αβοήθητους, όταν ο άνθρωπός μας έχει γίνει πια φυτό, κατά τη σκληρή διατύπωση, στο τελικό στάδιο της νόσου, όταν καμία απολύτως χειρονομία του δεν μας επιτρέπει την αναγνώριση. Τότε, μόνο η ιδέα και η πίστη στην ιερότητα της ανθρώπινης ζωής μπορεί να δώσει απάντηση. Αν το ανθρώπινο κουβαράκι που ακινητεί αμίλητο και απαθές πάνω στο κρεβάτι, χωρίς να επιτελεί καμία από τις ανθρώπινες λειτουργίες, δεν το θεωρούμε ιερό, και αν δεν θεωρούμε ότι μας απευθύνει μια επιτακτική ηθική κλήση, τότε ο δρόμος για την απανθρωπιά έχει ανοίξει. Δεν μπορώ να επεκταθώ, θα προσθέσω μόνο πως, στις περιπτώσεις όπως αυτή του Αλτσχάιμερ, η αναγνώριση ως οντολογικό ερώτημα δεν με ενδιαφέρει διόλου. Το βιβλίο του Μαλέρμπ ωστόσο με βοηθάει να την κατανοήσω ως ηθική ιδέα: μια επίπονη, καθημερινή προσπάθεια να αναγνωρίζεις στον άρρωστο από Αλτσχάιμερ ένα ορισμένο ανθρώπινο πρόσωπο, όπως το ήξερες πριν αρρωστήσει. Ο άνθρωπος δεν είναι αυτό που γίνεται στα τελευταία του, δεν είναι αυτό που τον καταντάει η αρρώστια, είναι αυτό που ήταν σε όλη τη ζωή του, είναι αυτός που ήξερες, είναι αυτός με τον οποίο σχετιζόσουν. Θέλει κόπο. Ο Μαλέρμπ δεν μένει ευτυχώς συνεπής στην οντολογική προσέγγιση της αναγνώρισης. Πώς να μείνει άλλωστε, όταν ο άνθρωπος τον οποίο χτύπησε η αρρώστια είναι η γυναίκα που αγαπάει; Η ηθική της φροντίδας εισβάλλει από παντού στο βιβλίο. Κάθε επίσκεψη κλείνει με τη φράση: «Αύριο θα ξαναπάω στην Αννι». Αυτή ακριβώς είναι η σημαντικότερη φράση του βιβλίου.

Πηγή: plibyos.blogspot.gr